

С. В. Роман, ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”

АНАЛІЗ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ ДО ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГО-ГУМАНІСТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ ШКОЛЯРІВ

Роман С. В.

Аналіз наукових підходів до формування еколого-гуманістичних цінностей школярів

Усвідомлюючи першорядну роль ціннісного підходу в усіх ланках навчально-виховного процесу для попередження подальшого розвитку духовної і екологічної кризи, нами проведено змістовний теоретичний аналіз педагогічних, соціально-філософських і психологічних основ формування еколого-гуманістичних цінностей школярів. На його основі у своєму дослідженні ми розроблятимемо педагогічну систему формування означених цінностей школярів у процесі хімічної освіти, оскільки сучасні екологічні ризики мають переважно хімічний характер.

Ключові слова: аналіз наукових підходів, формування цінностей, еколого-гуманістичні цінності, школярі, хімічна освіта.

Роман С. В.

Анализ научных подходов к формированию эколого-гуманистических ценностей школьников

Осознавая первоочередную роль ценностного подхода во всех звеньях учебно-воспитательного процесса для предупреждения дальнейшего развития духовного и экологического кризиса, нами проведен содержательный теоретический анализ педагогических, социально-философских и психологических основ формирования эколого-гуманистических ценностей школьников. На его основе в своем исследовании мы будем разрабатывать педагогическую систему формирования указанных ценностей в процессе химического образования, поскольку современные экологические риски имеют преимущественно химический характер.

Ключевые слова: анализ научных подходов, формирование ценностей, эколого-гуманистические ценности, школьники, химическое образование.

Соціальні реалії, що склалися нині, вимагають нових підходів до морального виховання особистості, докорінного переосмислення його

парадигми, оновлення якісних характеристик учня на основі гуманізації його життєдіяльності, створення сприятливих умов для самореалізації його сутнісних сил. Усвідомлюючи першорядну роль ціннісного підходу в усіх ланках навчально-виховного процесу для попередження подальшого розвитку духовної і екологічної кризи, нами проведено змістовний теоретичний аналіз педагогічних, соціально-філософських і психологічних основ формування еколого-гуманістичних цінностей школярів. На його основі у своєму дослідженні ми розроблятимемо педагогічну систему формування означених цінностей школярів у процесі хімічної освіти, оскільки сучасні екологічні ризики мають переважно хімічний характер.

Дійсно, проблема формування еколого-гуманістичних цінностей школярів є, насамперед, активно досліджуваною *педагогічною проблемою* у сучасній науці. Історичний аналіз проблеми переконує, що на важливості виховання гуманістичних цінностей молодого покоління наголошують учені і педагоги всіх часів. Особливе значення для нашого дослідження мають педагогічні праці В. Сухомлинського, присвячені вихованню учнів на духовній основі загальнолюдських цінностей як важливої ланки розробленої великим педагогом концепції гуманного виховання, під якою він розумів складну цілеспрямовану діяльність, що забезпечує становлення й розвиток свідомості, почуттів, волі, а також вироблення вмінь, навичок і звичок моральної поведінки людини.

Сучасний науковий фонд педагогічних знань представлено дослідженнями проблеми формування цінностей підростаючого покоління у загальноосвітніх навчальних закладах на рівні змісту, форм і методів, причому значний вплив на розвиток змісту і технологій формування еколого-гуманістичних цінностей школярів чинять концептуальні підходи (серед яких концепція виховання гуманістичних цінностей учнів загальноосвітньої школи, розроблена І. Бехом, Н. Ганнусенко, К. Черною [1], а також концепція формування духовності особистості на основі християнських моральних цінностей, запропонована О. Сухомлинською [2]) і методологічні засади до

визначення напрямків і стратегій виховного процесу (І. Бех, М. Боришевський, І. Зязюн, О. Пархоменко, О. Сухомлинська та ін.).

Одним із ґрунтовно розроблених аспектів досліджуваної проблеми на рівні форм виховної роботи є формування гуманістичних цінностей школярів у позаурочний час. Серед головних умов активного формування цінностей школярів у позаурочній діяльності науковці (А. Бойко, А. Вірковський, О. Вишневський, Т. Дем'янюк, К. Дорошенко, Г. Жирська, В. Лопатинська, В. Мазуркіна, Ж. мельченко, О. Пархоменко, О. Столяренко та ін.) виділяють наступні: суб'єкт-суб'єкту взаємодію і діалог педагогів з вихованцями; особистісно-гуманістичний підхід до них; розвиток в учнів гуманістичних потреб (зокрема потреби у спілкуванні) і оціночних відношень; заохочення ціннісно значимих вчинків; насичення діяльності емоційно позитивними переживаннями і реальними соціально корисними (у т. ч. природоохоронними), благодійними, творчими справами тощо.

При розгляді проблем формування еколого-гуманістичних цінностей найбільша увага дослідників в наукових працях і дисертаційних роботах присвячується аналізу формування ціннісного ставлення школярів до людини, життя, здоров'я, природи тощо. Зупинимось на окремих таких роботах, що становлять інтерес для нашого дослідження.

Найвагоміший вклад у сучасне вирішення проблеми формування цінності іншої людини, як морального пріоритету особистості, вніс І. Бех. Він зазначив, що „шлях формування особистих цінностей, який може бути успішно методично інструментований науково обґрунтованою виховною технологією, має полягати у сходженні від конкретного до загального. Це означає, що, наприклад, повага до людства може бути вихована в дитини, якщо спочатку у неї формується це ставлення до близької їй людини, далі – до оточуючих людей, а згодом це коло може збільшуватися” [3, с. 14]. Виховання у дитини прагнення цінувати людину здійснюється двома шляхами: перший – це докладне розкриття дитині позитивних сторін оточуючих її людей: дорослих, старших дітей чи ровесників; другий – це застереження зневажливого

ставлення до неї. „Розвиток у вихованця почуття цінності іншої людини може успішно відбуватися за умови неперетворення його у „центр Всесвіту”, за умови своєчасного блокування у нього Его-потягів, які деструктивно впливають на моральну досконалість особистості. Тому виховна практика щодо цих емоційних утворень має передбачати послаблення їх дії, нейтралізацію їх проявів”, – наголошує І. Бех [4, с. 21].

Також ґрунтовно і широко проблема ціннісного ставлення до людини представлена в багатоаспектному дослідженні О. Столяренко: шляхом аналізу нею виховних моделей соціуму, гуманістичних відносин у мікросоціумі та пропонування авторської виховної концепції; пошуку і розробки нових підходів, технологій, методик, форм виховання у школярів цінності іншої людини та шляхів їх оптимізації. О. Проворова і Г. Семенов розглядають формування у старшокласників толерантного відношення до людей в єдності з цінностями громадянського миру.

В дисертаційному дослідженні І. Білецької в якості методу виховання цінності іншої людини пропонується й обґрунтовується метод розв’язування моральних завдань. Це завдання: на вибір способу поведінки, стилю поведінки під „тиском середовища”, стратегії життя; на вироблення самостійності; на взаємини в сім’ї; на стимулювання самовиховання; на створення ситуацій успіху; на виявлення докору сумління, самокритики, витримки і ввічливості, довіри, відповідальності; на виявлення свого ставлення до людини; на переживання своєї провини тощо. О. Селіванова також пропонує учням творчі завдання, пов’язані з аналізом або моделюванням актуальних соціальних проблем, а В. Білоусова, О. Пархоменко, А. Суценко проблему формування ціннісного ставлення до людини та її життя вирішують у рамках комплексної проблеми – гуманізації спілкування і діалогізації педагогічної взаємодії.

У той же час питання формування ціннісного відношення до життя може успішно вирішуватись лише в контексті всієї системи гуманістичного виховання, в чому ми цілком погоджуємося з Н. Щурковою, яка запропонувала програмну виховну модель сходження школяра до цінності життя: II–IV класи –

радісне сприйняття життя (бережливе ставлення до „живого”); V–VI класи – інтерес до навколишнього життя (турбота про життя Іншого); VII–VIII класи – перебудова обставин життя (визнання права на життя живущого, сприяння покращенню суспільного життя); IX–X класи – образ гідного життя на основі Добра, Істини, Краси; XI клас – творчість життя і постійний пошук сенсу життя [5].

Відзначимо також детально викладену І. Ульяною концепцію формування сенсожиттєвих орієнтацій (СЖО) учнів, яка визначила: етапи, вікову періодизацію, умови формування СЖО та ієрархічну структуру цінностей; принципи і відповідні до них напрямки виховання СЖО (онтологічне, валеологічне, гендерно-психологічне, етико-естетичне, профорієнтаційне, профілактичне); методи, технологічну (змістовно-процесуальну) модель і провідні види діяльності по формуванню СЖО (організаторську, педагогічну, рефлексивну, творчу, діяльність по здійсненню вибору) [6; 7]. На роль дослідницької діяльності (цінностей науки) у формуванні життєвих цінностей старшокласників указує О. Марченко.

Проблема формування у школярів відношення до здоров'я як цінності є розробленою на рівні психологічного обґрунтування (С. Максименко), пріоритетних напрямків (Н. Амеліна, Н. Барсукова, Т. Богачова, В. Кучма, Н. Сінягіна, П. Храмцов), підходів, зокрема системного (М. Романцов), традиційних та креативних виховних форм (П. Дрибинський), експериментальної перевірки в дисертаційних дослідженнях С. Закопайло і С. Лапаєнко ефективності змісту, засобів і методів формування у підлітків ціннісних орієнтацій на здоровий спосіб життя у процесі навчання, позакласної роботи та самостійних оздоровчих занять. Технологія формування в учнів ціннісно-сміслового відношення до здоров'я представлена авторською багатофакторною моделлю А. Болелової, яка являє собою системну сукупність модулів (цільового, організаційно-підготовчого, змістовного, технологічного, діагностичного, результативного), ґрунтується на ряді підходів (аксіологічному, особистісно орієнтованому, компетентнісному, системно-комплексному) й

розглядає процес формування ціннісного ставлення до здоров'я з позиції трьох компонентів – когнітивного, ціннісно-поведінкового і рефлексивно-оціночного [8].

Для формування у старшокласників ціннісного ставлення до природи О. Колонькова використовує соціально-психологічні тренінги, самоаналіз ставлення до природи на основі спеціальної програми, творчі проекти екологічного змісту; Г. Каропа – логічний послідовний розвиток морально-екологічних понять „чуткість – гуманність – бережливість – дбайливість – раціональність – відповідальність”; А. Степанюк – пропонує під час конструювання змісту біологічної освіти враховувати напрями стратегії поведінки людини, які б дали змогу їй гармонійно співіснувати з природою; Л. Греханкіна – залучати виховний потенціал заповідних територій при моделюванні проектів і ситуацій ціннісного вибору; Л. Любімов – активно впроваджувати ландшафтну культуру в шкільні програми збереження навколишнього середовища (шкільний двір, ландшафти дошкільних навчальних закладів, освітніх округів, свого будинку та ін.); а у дисертаційних дослідженнях О. Колонькової, Н. Фетісової і Т. Юркової теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено особистісно орієнтовані технології виховання, а також педагогічні умови формування у підлітків ціннісного ставлення до природи.

Теоретичний аналіз проблеми формування еколого-гуманістичних цінностей школярів у процесі природничонаукової, зокрема хімічної, освіти засвідчив, що наукових досліджень з цього напрямку небагато, серед них особливо актуальними для нас є дисертаційне дослідження Р. Щербакова [9], присвячене теоретичним основам формування гуманістичних цінностей учнів на матеріалі вивчення фізики, а також Т. Нінової [10], яка розробила і експериментально апробувала структурно-функціональну модель поетапної підготовки майбутніх учителів хімії до екологічної освіти і виховання учнів.

Аналіз дослідження *соціально-філософських основ* формування еколого-гуманістичних цінностей у процесі хімічної освіти показав, сьогодні гуманізм

знову постає центральним поняттям у філософії і науці. Є очевидним, що гуманізм, забезпечення вільного і всебічного розвитку людської особистості нерозривно пов'язані з рішенням комплексу глобальних проблем, які наблизили цивілізацію до крайньої межі, грані фізичної загибелі. Обговорення майбутнього вже неможливе без урахування тенденцій науково-технічного зростання, гуманізації прогресу науки і техніки, розвитку етичної самосвідомості людини. Поняття гуманізму стає нерозривно пов'язаним з екологічним баченням світу, а проблема формування еколого-гуманістичних цінностей, по суті, обов'язковою умовою виживання суспільства. Це потребує коректив, важливих доповнень до самого поняття гуманізму. Гуманізм ми розуміємо не тільки як відношення поміж людьми, але й відношення людей до природи, це визнання не тільки гідності і свободи особистості, її всебічного розвитку, але й цілісності середовища існування людини, її нерозривної єдності з природним середовищем, це не тільки людяність суспільних відносин, але й людяність по відношенню до природи, розуміння органічного взаємозв'язку природи і суспільства.

Таким чином, проблематика сучасної екології дотична до філософської проблематики, а оптимальне управління сучасною екологічною ситуацією можливе на основі становлення нових філософсько-світоглядних засад науково-технологічної взаємодії людини з природою, і є гарантом безпечної для існування людини і природи екологічної ситуації.

Головним каналом трансформації сучасної науково-філософської думки в світоглядну методологію, що містить програмні основи вирішення складних проблем взаємодії людства і природи, є екобезпечний розвиток. Найбільш значимими складовими такої методології для нашого дослідження є: вчення В. Вернадського про біосферу і ноосферу [11]; концепція коеволюції як спільної еволюції біосфери і ноосфери, природи і людини, з якою першим виступив М. Тимофєєв-Ресовський [12]; Всесвітня хартія природи (Хартія Землі) [13]; Концепція сталого розвитку [14]; концепції біо- і екоцентризму, принципи екологічної етики [15]; парадигмальний підхід до екології як

елементу культури і унормованого знання про ставлення людини до довкілля [16]; екологічний імператив і його виміри [17]. Окремо відзначимо важливість для нашого дослідження ідей філософії людиноцентризму, яка акцентує увагу на особистісних цінностях, способах і можливостях їхньої реалізації, актуалізується на сьогодні контекстом духовності як національної ідеї і завдячує своєму розвитку науковим розробкам президента Академії педагогічних наук України В. Кременя [18].

Спираючись на дослідження науковців, ми дійшли висновків, що суттєвою проблемою залишається для України низький рівень екологічної свідомості молоді, системи екохімічної освіти і просвіти. У той же час у працях філософів, соціологів, документах ООН обґрунтовується необхідність становлення екологічної свідомості екоцентричного типу як умови гармонійного розвитку суспільства і природи. Цей процес передбачає появу нових об'єктів ціннісного відношення, переоцінку наявних цінностей, освоєння нових критеріїв морального оцінювання і має реалізовуватися завдяки переорієнтації освітньої сфери на розвиток людини (людиноцентризм) і докорінним змінам ставлення людини до природи (природоцентризм). При цьому екологічна свідомість має формуватися на основі інтегрованого підходу, механізм якого передбачає вивчення екологічних проблем в системі „природа – наука – виробництво – суспільство – людина” і забезпечує цілісне сприйняття світу учнівською молоддю.

Екологізація освіти в контексті активізації моральної регуляції взаємодії суспільства і природи повинна представляти собою не механічне насичення навчальних планів екологічними дисциплінами, а перебудову всієї системи навчання в інтересах формування екологічної свідомості особистості. Предмети базового циклу і спецкурси повинні розглядатися з точки зору впливу суспільства на навколишнє середовище і поєднувати основні підходи до системи екологічної освіти – змістовий (формування системи екологічних уявлень), суб'єктний (розвиток суб'єктних відносин до природи) і технологічний (формування стратегій і технологій взаємодії з природою).

Тільки в такому випадку формування екологічної свідомості не буде підмінятися передаванням деякої суми конкретних знань і створювати ілюзію, що причина екологічної кризи криється в суто нераціональних конкретних технічних рішеннях, а екологічна орієнтація стане домінантою часу, перетворюючись на соціокультурний феномен. У контексті вищесказаного екологізацію хімічної освіти ми вбачаємо у переорієнтації змісту предмету хімія в галузь екологічної проблематики, тобто відображенні в ньому стану живої природи, причин якісних й кількісних змін її параметрів і негативних наслідків таких змін для всієї біоти.

Проаналізувавши значний літературний масив, ми сформулювали концептуальні соціально-філософські основи формування еколого-гуманістичних цінностей у процесі шкільної хімічної освіти, до яких увійшли: людина і життя на Землі – єдина універсальна цінність, з якою мають співвідноситися наукові, філософські, етичні, естетичні, правові, ідеологічні й технічні системи; визнання цілісності, єдності світу, людини як органічної частини біосфери і космосу; відповідальність людини, її розуму й інтелекту за виконання інтегративної біосферної функції; діалог природи і людини, неконфронтаційна взаємодія між людьми, людиною і природою; гуманізм в контексті екологічної культури як визнання пріоритету природних факторів людського буття перед соціальними; коеволюція як об'єктивна, історична взаємозалежність і взаємна оптимізація розвитку суспільства і природи; визнання самоцінності природи, більш високого рівня самоорганізації природних систем у порівнянні з соціальними; екологічний менталітет, ноосферне мислення суспільства і особистості – провідні компоненти нової цивілізаційної парадигми, реального переходу України на модель стійкого розвитку, створення дійсно громадянського суспільства.

Теоретичний аналіз *психологічних основ* формування еколого-гуманістичних цінностей у процесі хімічної освіти засвідчив, що підлітковий вік можна розглядати як ключову ступінь формування еколого-гуманістичних цінностей. У цей період життя закладаються основи особистісної культури, її

базис, що відповідає широкому колу загальнолюдських цінностей, відбувається усвідомлення значення природи для суспільства і людини, ролі антропогенного фактору у зміні природних комплексів, забезпечується включення учнів у практичну екологічну діяльність. Такі передумови сприяють при цілеспрямованій роботі формуванню саме у підлітковому віці системи наукових екологічних знань, ціннісних екологічних орієнтацій, відповідального раціонального суб'єктного відношення до природного середовища.

Значний інтерес у контексті нашого дослідження становлять: природно-науковий напрямок у психології, оскільки він розглядає проблему формування гуманістичних цінностей з погляду відповідності і взаємозв'язків між біологічною, психофізіологічною, соціально-культурною, духовною природою людини (Б. Ананьєв, О. Леонтьєв, В. Мясищев, С. Рубінштейн та ін.); запропоновані Г. Баллом психологічні принципи сучасного гуманізму – екологізму, конструктивізму, толерантності, діалогізму, медіаційності, раціоналізму (гармонічного), орієнтації на культуру, особистісної орієнтації (орієнтації на цілісну людину), моральності тощо [19]; психологічні праці І. Беха, в яких пропонується сходження особистості до духовних цінностей здійснювати шляхом виховного процесу з глибинним психозануренням, який повинен базуватися на певних інноваційних підходах [20] і узгоджуватися з рівнем правилвідповідності означеного процесу [21]; наукові роботи Г. Пустовіта [22], С. Дерябо [23], В. Ясвіна [24] та ін., які розкривають психологічні механізми формування суб'єктного відношення людини до природи.

Ретельний аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми показав, що при побудові тактики формування еколого-гуманістичних цінностей школярів у процесі хімічної освіти доцільно виходити з того, що усі соціальні норми мають загальні психологічні механізми формування. Орієнтуючись на таку закономірність, доцільно за одиницю морального розвитку особистості, результатом якого є формування загальнолюдських моральних цінностей, взяти моральне почуття, що являє собою емоційно-інтелектуальну систему, яка

входить у образ *Я* і виступає детермінантою морального вчинку. Процес морального виховання повинен забезпечити розвиток подібних систем, тобто реалізувати сукупність психологічних засобів, за допомогою яких природне емоційне переживання (як ситуативне спонукання) просвітлюється мисленням, набуває сили, стійкості, спрямованості. За правильного керівництва в результаті взаємопроникнення емоцій і мислення з'явиться динамічна смислова система, яка по-новому організує моральну поведінку суб'єкта.

Такий підхід до формування еколого-гуманістичних цінностей школярів у процесі хімічної освіти може бути успішно здійснений лише за умови максимальної самоактивності індивіда та сприймання його як суб'єкта виховного процесу, першорядною умовою організації якого є звернення до самосвідомості вихованця. Теоретичний аналіз засвідчує, що активну діяльність самосвідомості становлять рефлексивно-вольовий та емпатійний механізми, а також механізм переживання вини. Саме вони повинні стати психологічною основою морального виховання підростаючої особистості.

У процесі дослідження ми сформулювали концептуальні психологічні основи формування еколого-гуманістичних цінностей у процесі шкільної хімічної освіти, до яких віднесено: повага і прийняття учня як самоцінної особистості, носія унікального індивідуального досвіду (етичність); підтримка активності, самостійності, самовияву, самоутвердження (автономність); актуалізація рефлексивної діяльності учнів на кожному етапі взаємодії, використання в якості об'єктів усвідомлення як елементів безпосереднього досвіду (уявлень, знань, умінь, відношень), так і основ своїх дій, а також особистісних цінностей (рефлексивність); використання елементів особистісно-смислового діалогу, вияв педагогом власної особистісної позиції, цілей, цінностей; прилучення до досвіду власної особистісної організації (діалогічність); центрування предметно-змістової взаємодії на суб'єктивному досвіді, потребах і інтересах учнів, застосування продуктивних форм їх спільної діяльності з педагогом, які передбачають включення об'єктів і явищ, що вивчаються, в контекст життєдіяльності і взаємозв'язок з образом *Я*, а також

виступають необхідною умовою емоційного переживання учнями етапів життєтворчості (контекстуальність).

Комплексний аналіз досліджуваної проблеми засвідчив, що формування еколого-гуманістичних цінностей школярів у процесі хімічної освіти поки не було вивчено, і в цьому зв'язку наше дослідження є важливим і актуальним. Отже, аналіз наукової літератури дозволив окреслити коло невирішених питань щодо формування еколого-гуманістичних цінностей школярів, вирішувати які ми передбачаємо у нашому дослідженні:

- визначити методологічні основи побудови шкільної хімічної освіти на засадах педагогічної аксіології;

- створити педагогічну систему формування еколого-гуманістичних цінностей школярів у процесі хімічної освіти;

- знайти нові шляхи оптимізації процесу формування еколого-гуманістичних цінностей школярів при вивченні хімії, у тому числі через фахову підготовку вчителів по його здійсненню у ході професійної діяльності.

Формування еколого-гуманістичних цінностей школярів у процесі хімічної освіти та професійна підготовка майбутніх учителів хімії до формування таких цінностей дозволяють вирішити кілька близьких за змістом теоретичних і практичних завдань: розуміння морально-гуманістичних аспектів сучасних глобальних проблем; формування цінностей наукового знання і інтегрального природничонаукового світогляду екологічного типу; суспільне ековиховання в контексті природності існування; формування екологічної культури як джерела ціннісних орієнтацій для збалансованого розвитку; формування екологічної моральності і екологічного менталітету; розуміння ціннісних основ безпеки суспільства; формування активної життєвої позиції і компетентного прийняття рішень, культури екологічного передбачення і потреби в ньому; підготовка до реальної просвітницької і практичної екологічної діяльності.

Література

1. **Бех І.** Концепція виховання гуманістичних цінностей учнів загальноосвітньої школи / І. Бех, Н. Ганнусенко, К. Чорна // Українське релігієзнавство. – 2005. – № 4 (36). Тематичний випуск: „Мораль. Релігія. Освіта” : зб. наук. статей і матеріалів. – С. 265–292.
2. **Сухомлинська О.** Концептуальні засади формування духовності особистості на основі християнських моральних цінностей / О. Сухомлинська // Шлях освіти. – 2002. – № 4. – С. 13–18.
3. **Бех І. Д.** Виховання особистості : у 2 кн. Кн. I: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: [Монографія]. – / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – 280 с.
4. **Бех І. Д.** Формувати у дитини почуття цінності іншої людини / І. Д. Бех // Педагогіка толерантності. – 2001. – № 2. – С. 16–23.
5. **Щуркова Н. Е.** Жизнь как базовая ценность системы образования / Н. Е. Щуркова // Воспитание школьников. – 2011. – № 3. – С. 3–12
6. **Ульянова И. В.** Воспитательная система формирования смысложизненных ориентаций учащихся средней школы / И. В. Ульянова // Воспитание школьников. – 2011. – № 5. – С. 3–8.
7. **Ульянова И. В.** Формирование смысложизненных ориентаций учащихся: методы, технологии, ведущие виды деятельности / И. В. Ульянова // Воспитание школьников. – 2011. – № 7. – С. 15–22.
8. **Болелова А. Г.** Технология формирования у учащихся ценностного отношения к здоровью / А. Г. Болелова // Воспитание школьников. – 2011. – № 7. – С. 22–27.
9. **Щербаков Р. Н.** Теоретические основы формирования у учащихся гуманистических ценностей : (На материале обучения физике): дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 ; 13.00.01 / Щербаков Роберт Николаевич. – М., 2000 – 417 с.
10. **Нінова Т. С.** Підготовка майбутніх учителів хімії до екологічної освіти і виховання учнів: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Нінова Тетяна Степанівна. – Черкаси, 2001. – 221 с.

11. **Вернадский В. И.** Биосфера и ноосфера / В. И. Вернадский. – М. : Айрис-пресс, 2007. – 576 с.

12. **Шишков Ю.** Философия екополітики: от покорения к коэволюции [Електронний ресурс] / Ю. Шишков // Международные процессы. – 2003. – Т. 1, № 3 (сентябрь – декабрь). – Режим доступа до журн. : <http://www.intertrends.ru/three.htm>. – Загол. з екрану.

13. **Назаренко В. М.** Хартия Земли – поиск нового пути / В. М. Назаренко, Н. Ф. Церцек // Химия в школе. – 2001. – № 2. – С. 7–15.

14. **Пометун О.** Освіта для стійкого розвитку – інновація ХХІ століття / О. Пометун // Шлях освіти. – 2010. – № 3. – С. 12–17.

15. **Кэрри П.** Экологическая этика / П. Кэрри // Гуманитарный экологический журнал. – 2012. – Т. 14, вып. 2 (45). – С. 1 – 30.

16. **Акопян В.** Екологічна парадигма як унормоване знання про ставлення людини до довкілля / В. Акопян // Вища освіта України. – 2010. – № 3. – С. 70 – 74.

17. **Дробноход М.** Екологічний імператив та його виміри / М. Дробноход, Ф. Вольвач // Освіта і управління. – 2004. – Т. 7, № 2. – С. 47 – 59.

18. **Кремень В. Г.** Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору / В. Г. Кремень. – К. : Педагогічна думка, 2009. – 520 с.

19. **Балл Г. А.** Психологические принципы современного гуманизма / Г. А. Балл // Вопросы психологии. – 2009. – № 6. – С. 3–12.

20. **Бех І. Д.** Виховний процес з глибинним психозануренням як інноваційний задум / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 2007. – № 4. – С. 5–20.

21. **Бех І. Д.** Організація правилвідповідного виховання / І. Д. Бех // Освіта і управління. – 2003. – Т. 6, № 4. – С. 86–93.

22. **Пустовіт Г.** Формування особистісного ставлення учнів до природи у психолого-педагогічному контексті / Г. Пустовіт // Рідна школа. – 2006. – № 2. – С. 3–6.

23. **Дерябо С. Д.** Параметры субъективного отношения к природе как критерий эффективности экологического образования / С. Д. Дерябо // Мир психологии. – 1998. – № 2 (14). – С. 109–121.

24. **Ясвин В. А.** Психолого-педагогическая коррекция субъективного отношения к природе в процессе экологического образования / В. А. Ясвин // Вопросы психологии. – 1998. – № 4. – С. 3–14.

Roman S. V.

The analysis of scientific approaches to formation of ecology-humanistic values of school students

The problem of formation of ecology-humanistic values of school students is actively studied problem in modern science. Short historical digression allowed to establish that on importance of education of humanistic values of young generation scientists and teachers of all times specify. For our research pedagogical works of V.Sukhomlinsky, and also I.Bech's concepts (in a co-authorship) and the O.Sukhomlinsky, devoted to education of pupils on a spiritual basis of universal values have special value. Importance of application of paradigm approach to ecology as parts of culture and as to conceptual knowledge of the relation of the person to environment for formation of ecology-humanistic values of school students, to formation of their ecological consciousness of ecocentric type as conditions of harmonious development of society and the nature locates. It is shown that social-and-ecological knowledge of width of coverage and existence of the estimated moments is close to philosophical level and has to be considered as specific aspect of outlook. In the article is conceptual psychological bases of formation of ecology-humanistic values of school students in the course of chemical education are formulated. At creation of tactics of formation of the specified values it is expedient to recognize that certain personal values and the personality as a whole develop being formed, and all social norms have the general psychological mechanisms of formation, and it is necessary to take moral feeling which represents emotional and intellectual system which enters into an image „I” for unit of moral development of the personality and acts as the precondition of a moral act. On its basis in the research we will develop pedagogical system of formation of the specified values in the course of chemical education as modern environmental risks have mainly chemical character.

Key words: analysis of scientific approaches, formation of values, ecology-humanistic values, school students, chemical education.

Відомості про автора

Роман Сергій Володимирович – кандидат хімічних наук, доцент кафедри хімії та біохімії Луганського національного університету імені Тараса

Шевченка, член-кореспондент Міжнародної академії наук педагогічної освіти (МАНПО). Основні наукові інтереси зосереджені навколо проблематики формування еколого-гуманістичних цінностей школярів у процесі хімічної освіти.

Стаття надійшла до редакції 14.01.13

Прийнято до друку 26.04.13